

# CENTER FOR STRATEGISK BYFORSKNING

## Realdania Forskning

### Præsentation af centret

- Den grænseløse by
- Forskningsprogrammet
- Strategisk forskning mellem teori og praksis
- Seks forskningstemaer
- Deltagende forskningsmiljøer
- Organisering

**Titel**

Center for Strategisk Byforskning - præsentation af centret

**Udgiver**

Center for Skov, Landskab og Planlægning • KVL

**Forfatter**

Gertrud Jørgensen

**Redaktion**

Jan Gralle

**Fotos**

Gertrud Jørgensen: s. 4 nederst, s. 12

Jan Gralle: forsidefoto, s. 4 anden række, s. 7

Ole Malling, Skov- og Naturstyrelsens arkiv: Nationale Naturområder: s. 4 øverst, s. 13

Hans Skov-Petersen: Befolkningstæthed på sogneniveau: s. 11. Kilde: Cowi A/S og Danmarks Statistik

**Grafisk tilrettelæggelse**

Inger Grønkjær Ulrich, *Skov og Landskab*

**Tryk**

Prinfo – Handelstrykkeriet Aalborg

**Hæftet fås hos**

Center for Strategisk Byforskning

Rolighedsvej 23

1958 Frederiksberg C.

SL@kvl.dk

Tlf. 3528 1500

Fax 3528 1508

Kan desuden hentes på [www.byforskning.dk](http://www.byforskning.dk)

Gengivelse tilladt med tydelig kildeangivelse. I salgs- eller reklameøjemed er eftertryk og citering af hæftet samt anvendelse af Center for Strategisk Byforskning's navn kun tilladt efter skriftlig tilladelse.

Center for Strategisk Byforskning/Realdania Forskning er et tværfagligt forsknings samarbejde, som sætter fokus på byernes udvikling, ledelse og kvalitet. Formålet er at bidrage til et bedre videngrundlag for beslutninger om byudvikling og bypolitik.

Det faglige grundlag for centret er erkendelsen af, at kvalitativt ændrede betingelser for byudviklingen skaber nye udfordringer for bypolitikken. Byerne bliver mere globalt afhængige, og grænserne mellem byer, og mellem byerne og det åbne land, tenderer til at udviskes. Vi har valgt at bruge begrebet »den grænseløse by« til at betegne den problemstilling.

For at skabe helhedsorienteret viden om byudviklingen integrerer centret forskning inden for arkitektur og planlægning med forskning inden for geografi og samfundsvidenskab.

April 2005

Niels Albertsen  
Hans Thor Andersen  
Gertrud Jørgensen



# Den grænseløse by

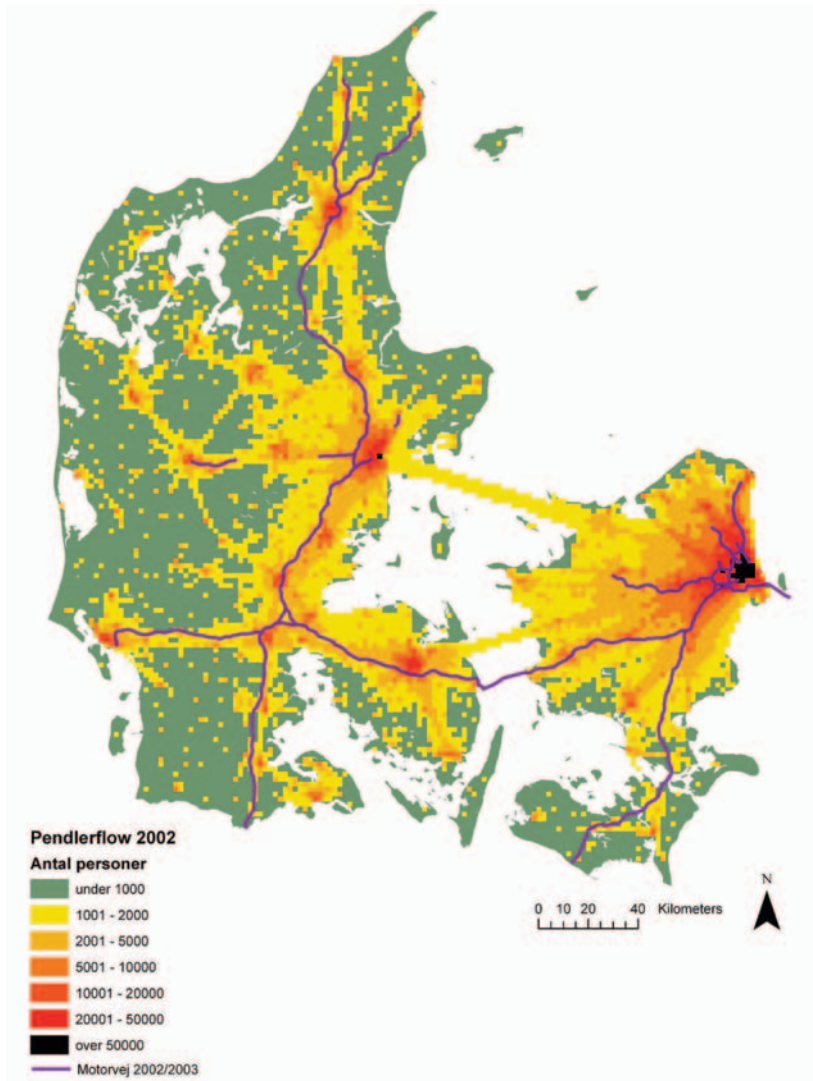
»Den grænseløse by« refererer til udviklingstræk, der kan iagttages netop nu, og som har været på fremmarch siden 1980'erne:

- at globalisering i stigende grad påvirker det erhvervsmæssige grundlag for de danske byer;
- at de enkelte bysamfund i stigende grad integreres til sammenhængende regionale byområder;
- at grænsen mellem by og land bliver stadig sværere at definere, fordi de bynære landskaber får urbane funktioner som bolig- og erhvervsområder;
- og endelig at beslutninger om bypolitik ikke kun tages i byrådet, men også i netværk og samarbejdsrelationer i og uden for det kommunale forvaltningssystem.

Intet af dette er nyt – men det foregår i et tempo og et omfang, der gør, at man kan tale om et kvalitativt spring. Det beskrives i den internationale litteratur med ord som metropolisering, netværksby, metapol, funktionelle byregioner, zwischenstadt, citta diffusa eller metropolitan landscapes.

## Globaliseringen

Globaliseringen – den verdensomspændende udveksling af varer og tjenesteydelser – er betinget af, at det i dag er muligt at transportere mennesker og varer rundt i verden på ganske kort tid for en ubetydelig pris. Herved udstrækkes den geografiske arbejdsdeling fra nationalstaterne til det globale niveau, stærkt hjulpet af formindskede handelsbarrierer og harmonisering af erhvervsstøtte. I debatten om globalisering fremhæves oftest frihandel og frigørelse af markeds kræfterne. Men globaliseringen omfatter også strømme af turister, flygtninge, arbejdstagere og udvekslingsstudenter. Den omfatter kultur, livsstil og forbrugsmønstre. Og den omfatter ideologi såsom forestillinger om demokrati, menneskerettigheder, og velfærd.



De enkelte bysamfund integreres i stigende grad til sammenhængede urbane områder.  
 Kilde til figur: Hovgesen, Henrik Harder, Ulla Egebjerg, Jens Balsby Nielsen & Thomas S. Nielsen: »Projekt Byen, Vejen og Landskabet«, [www.bvl.aau.dk](http://www.bvl.aau.dk).



*Hvad skal vi leve af i den grænseløse by?*

Globaliseringen betyder bl.a. at erhvervsstrukturen i Danmark ændrer sig fra råstof- til videnbaseret produktion. Den fortsatte velstandsstigning betyder, at der udvikles nye livsstile og boligformer. Det stiller nye krav til byudvikling, til infrastruktur, og til byen som ramme for de medarbejdere, der indgår i den videnbaserede produktion og de kreative erhverv.

## **Den regionale netværksby – det urbane landskab**

Globaliseringen giver et nyt grundlag for byerne – som på én gang både koncentrerer og opløses.

Den økonomiske aktivitet og vækst sker primært i storbyregionerne, men samtidig vokser disse langt ud over deres »gamle« grænser. I denne udvikling forsvinder grundlaget for den traditionelle forståelse af byerne som selvstændige enheder. Skellet mellem by og land udviskes, det åbne land i de bynære områder bliver i mindre omfang afhængigt af egentlig landbrugsproduktion, og indgår i stedet i det urbane system som attraktivt bosted med tilgængelige jobmuligheder. Herved udvikles et nyt urbant landskab, hvis intensiteter ikke er samlet i et enkelt center, men i flere funktionelle knudepunkter i landskabet.

Mens distinktionerne by/land, center/forstad og storby/provinsby får mindre betydning, er der andre grænser, hvis stigende betydning ikke kan overses: De store byregioner bliver stadig mere betydningsfulde og udstrækker deres indflydelsessfære på de perifere regioners bekostning. Selv i et lille, stærkt urbaniseret og relativt homogent land som Danmark er dét en tydelig tendens. Samtidig opstår der i byområderne nye grænser mellem velstillede og mindre velstillede områder.

## **Den politiske praksis**

Den globale udvikling medfører, at den politiske arbejdsdeling mellem lokale, regionale, nationale og overnationale myndigheder ændres. Der sker på én og samme tid en decentralisering og en centralisering – en proces som tenderer til





# Forskningsprogrammet

Centrets forskning ligger i spændingsfeltet mellem de rammebetingelser, som påvirker byernes udvikling udefra, det lokale handlingsrum, som bystyrene må arbejde indenfor, og de givne fysiske omgivelser, som er arven fra fortiden. Det rejser nogle spørgsmål, som skal søges besvaret i centrets levetid fra 2004–2009:

- Hvordan manifesterer den grænseløse by sig? Hvilke ændringer kan iagttages i bolig- og erhvervsstruktur, trafik, byggeri og arealanvendelse? Slår de internationale tendenser igennem i Danmark?
- Hvad skal vi leve af i den grænseløse by? Hvad er erhvervsgrundlaget for byernes fremtidige udvikling – og hvad kan lokale bystyre gøre for at forbedre det?
- Hvilke livsmåder kendetegner den grænseløse by? Hvilke ændringer i boligformer og mobilitet betinger udviklingen af den regionale netværksby, og hvilke kvaliteter har den som ramme om borgernes liv?
- Hvordan bygges den grænseløse by? Hvilke bygningstyper og funktionelle enheder bliver der udviklet? Hvad betyder det for oplevelsen af byen?
- Er den grænseløse by bæredygtig – og hvordan bliver den det? Den grænseløse by bygger på mobilitet og urbanisering af landskabet. Kan det forenes med en bæredygtig udvikling?
- Hvordan udvikles nye styreformer, der modsvarer de problemstillinger byerne står overfor?
- Kan vi udvikle nye begreber til forståelse af urbanitet og byudvikling. Og hvilken gavn kan bystyret have af dem?

Det er spørgsmål af tværfaglig karakter, som ikke »ejes« af en enkelt disciplin. De bør besvares fra forskellige perspektiver og i samarbejde mellem fagområder - og mellem forskning og praksis. Derfor er centret forpligtet til tværfaglighed, ikke bare mellem videnskabelige discipliner, men også i forhold til praktisk anvendelse.

# Strategisk forskning mellem teori og praksis

Formålet med Center for Strategisk Byforskning er, at centrets forskningsaktiviteter skal bidrage til at forbedre grundlaget for helhedsorienterede beslutninger om byernes udvikling. Forskningen skal være relevant og brugbar bl.a. ved at centret skal:

- bidrage til en sammenhængende forståelse af byudviklingens dynamikker;
- medvirke til at skabe det nødvendige videngrundlag, der kan matche de udfordringer, som byer og lokaliteter stilles overfor;
- udvikle viden i handlingsorienteret retning og derved kunne fungere som tænketank og laboratorium for by- og regionaludviklingen;
- og bidrage til en tværfaglig udvikling af fagfeltet, eftersom dette i sin natur ikke tilhører enkelte fagdiscipliner.

Mange forskellige professioner beskæftiger sig med byerne i forskning og praksis. Der indgår både humanistiske, teknisk/naturvidenskabelige og samfundsvidenskabelige discipliner i byforskningen, og byplanlæggere, arkitekter, ingeniører, økonomiske konsulenter, politikrådgivere og sociologer bidrager til byernes udvikling og drift. Derfor må helhedsorienteret viden om byudvikling også være tværfaglig i den forstand, at den involverer flere discipliners og professioners perspektiver på byen, og forskningen må bidrage til at løse problemer i praksis.

Det skal nås gennem en forskning, der er både inter- og transdisciplinær. Det betyder, at både projektformulering og projektgennemførelse foregår i samspil mellem forskellige fagdiscipliner, og med inddragelse af praktikere, som arbejder med byudvikling og byplanlægning, fx gennem samarbejde med offentlige og private aktører indenfor feltet.

En del af samspillet mellem teori og praksis er formidling af forskningsresultater, som sker i form af artikler i fagblade, workshops, seminarer og konferencer.

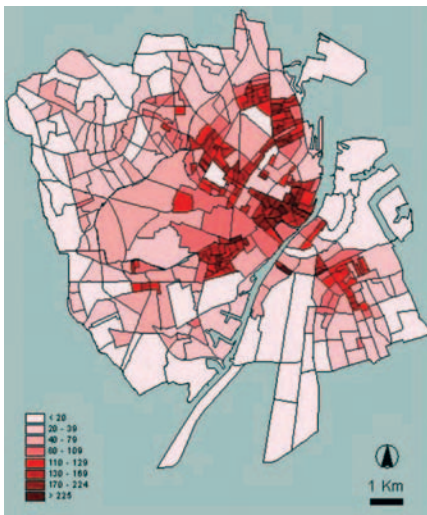
# Seks forskningstemaer

## 1. Repræsentationer af byen

Udviklingen af den grænseløse by udfordrer den traditionelle opfattelse af byen. Den udfordrer også vores opfattelser af, hvad der er god byplanlægning.

Mangfoldigheden af begreber fra den internationale forskning peger på det nødvendige i en teoretisk og begrebslig afklaring, dels som en selvstændig forskningsopgave, dels som forudsætning for empiriske undersøgelser af hvad det grænseløse består i.

Formålet med dette tema er at udvikle fælles begreber om byen, et fælles sprog som samtale kan foregå indenfor – dels mellem forskellige brugere og beslutningstagere, dels mellem forskellige videnskabelige traditioner.



## 2. Kortlægning og dokumentation

Udviklingen af den grænseløse by er beskrevet i den internationale litteratur, men der mangler empirisk dokumentation og kortlægning af udviklingen på dansk grund.

Kvalitativ kortlægning af nye bymæssige entiteter, af nye typer af urbane rum og mellemrum, af ændringer i byens arkitektur, æstetik og bebyggelsesformer kan suppleres med kvantitativ dokumentation, som bl.a. baserer sig på kobling af registerdata til geografiske informationssystemer.

Kortlægning kan give bystyrrer overblik og forståelse af den overordnede udvikling og specialiseret viden om enkelte lokaliteter. Dermed kan den fungere som vidgrundlag for lokale udviklingsstrategier.

### 3. Rammebetingelser og regional udvikling

Den økonomiske omstrukturering danner et nyt og på mange måder ensartet grundlag for byer og landskaber, hvis anvendelse og muligheder ikke længere kun kan søges lokalt, men også skal ses i en global og regional sammenhæng. På den anden side betyder det, at lokale myndigheder og andre aktører må udnytte de lokale potentialer og særpræg bedst muligt for at kunne konkurrere i det globale rum.

Temaet fokuserer på den økonomiske og erhvervs-mæssige udvikling som ramme om lokale udviklingsmuligheder. På den ene side hvilke muligheder og begrænsninger den globale videnskabsøkonomi skaber for lokalsamfund, på den anden side byernes betydning for virksomhederne og deres evne til vidensopbygning.

Formålet er at skabe et bedre videngrundlag for bypolitiske strategier.

### 4. Bosætning, mobilitet og hverdagsliv

Udviklingen af den grænseløse by er tæt knyttet til ændringer i bosætningsmønstre og boligpræferencer. Mens man for bare 15 år siden betragtede familieboligerne i de åbne forstæder som den optimale boligform, bygges der nu boliger i byernes tætte dele, samtidig med at de attraktive bynære landskaber ændres næsten umærkeligt fra landbrugsland til boligområder.

Provinsbyer og købstæder i storbyområderne tænker deres boligforsyning ind i en regional helhed, for med de store »pendlingsoplande« stiger antallet af mennesker, der bor i én by og arbejder i en anden. Byer uden for de store byers indflydelsessfære har vanskeligt ved at tiltrække boligsøgende og kæmper mod et vigende boligmarked.

I dette tema undersøges det, dels hvilke ønsker og præferencer der spiller en rolle for denne udvikling, dels hvad den grænseløse by betyder for hverdagsliv og boligmiljø.



*Det gode liv?*



*Er den grænseløse by bæredygtig?*

## 5. Miljø og arealressourcer

Udviklingen af den grænseløse by indebærer en stor risiko for øget miljøbelastning. En høj mobilitet for varer og personer skaber et pres for en spredt byudvikling, ligesom en spredt byudvikling understøtter behovet for en høj mobilitet baseret på privatbilisme.

Tendensen til urbanisering af de bynære landskaber lægger beslag på produktiv landbrugsjord og øger presset mod smukke, men sårbare landskaber. En dekoncentration af boliger for bybefolkningen stiller krav om et øget serviceniveau i mindre byer og landdistrikter.

Under dette tema behandles konsekvenserne af den grænseløse by for arealer og resourceomsætningen i byregionen med særsilt opmærksomhed på behovet for nyorientering af strategier for bæredygtig byudvikling på både lokalt, nationalt og europæisk niveau.

## 6. Bypolitik og nye forvaltningsmetoder

Mens kommunernes primære opgave hidtil har været den bedste og mest effektive servicering af borgere og virksomheder, vil tilpasning og udvikling af erhvervsstrukturen og af de lokale bymæssige kvaliteter til globaliseringens og videnssamfundets betingelser også blive en vigtig opgave fremover.

For at belyse bypolitikens og forvaltningens situation under disse nye betingelser beskrives og analyseres på den ene side de forandringer, som sker i den kommunale bypolitikens mål og midler: hvilke mål sætter kommuner og bystyre sig? hvilke strategier følger de? og hvilke midler bruger de for at opnå målene?

På den anden side undersøges nye planlægnings- og forvaltningsformer: netværksstyring, partnerskaber, strategisk planlægning, særligt med hensyn til betydningen for den kommunale organisation, for aktørerne i lokalområdet og for den demokratiske proces.

# Deltagende forskningsmiljøer

## **Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL**

Afdelingen for By- og Landskabsstudier, som indgår i Center for Strategisk Byforskning, omfatter forskningsområderne by- og regionaludvikling, landskabsforvaltning samt friluftsliv, turisme og natursyn.

Formålet med forskningen er at skabe et videngrundlag for forvaltning af byer og landskaber, der er bæredygtige, som tilbyder attraktive livsmiljøer for mennesker, og som er grundlag for kulturel udvikling og økonomisk aktivitet. Forskningen omfatter viden om drivkræfter og udviklingstræk, menneskers brug og forståelse af det fysiske miljø samt planlægnings- og forvaltningsmetoder, herunder avanceret anvendelse af geografisk information.

Kontakt: Gertrud Jørgensen  
Rolighedsvej 23  
1958 Frederiksberg C.  
Tlf. 3528 1500  
gej@kvl.dk  
www.SL.kvl.dk

## **Institut for By og Landskab, Arkitektskolen Aarhus**

Institut for By og Landskab foretager forskning, arkitektonisk udviklingsarbejde og undervisning om byer og landskaber på arkitektfagligt og tværfagligt grundlag. Forskningsmæssigt fokuserer instituttet på at sammenfatte og frembringe teoretisk, empirisk, strategisk og formmæssig viden om bebyggelser, byer og landskaber i de nordiske velfærdsstater, at undersøge, hvordan bebyggelser, byer og landskaber forandres i og med overgangen fra industrisamfund til netværkssamfund, at udvikle handlingsstrategier og -forslag til påvirkning af denne forandringsproces.

Kontakt: Niels Albertysen  
Nørreport 20  
8000 Århus C  
Tlf. 8936 0000  
niels.albertysen@aarch.dk  
www.aarch.dk

## **Geografisk Institut, Københavns Universitet**

Geografisk Institut underviser og driver forskning i naturgeografiske elementer (jordbund, landskabsformer og klimaforhold) og kulturgeografiske elementer (landbrug, økologi, by- og regionalgeografi mm).

Traditionelt har økonomisk geografi/regionalgeografi, socialgeografi og fysisk planlægning været bærende temaer i forskningen, i de senere år suppleret med større indsats vedr. globalisering og transformation af økonomiske og sociale forhold, samt detaljerede studier af bypolitik, som en udvikling af planlægningsstudierne.

Kontakt: Hans Thor Andersen  
Øster Voldgade 10  
1350 København K  
Tlf. 3532 2568  
hta@geogr.ku.dk  
www.geogr.ku.dk

# Organisering

Center for Strategisk Byforskning er et femårigt, tværfagligt og tværinstitutionelt center. Fonden Realdania støtter centret med 25 mio. kr., og centret indgår i Realdania Forskning.

## Bestyrelse

Direktør, professor, dr. agro. Niels Elers Koch, Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL (formand)

Direktør, professor, arkitekt MAA Hans Peter Svendler, Fonden Realdania.

Kontorchef, arkitekt MAA Kirsten Vintersborg, Miljøministeriet, Landsplanafdelingen

Forsker, dr. ark. Inger-Lise Saglie, Norsk institutt for by- og regionforskning

Professor Eric Clark, Lunds Universitet.

## Scientific Advisory Board

Professor François Ascher, l'Institut Français d'urbanisme, Université Paris VII

Professor Ash Amin, University of Durham

Professor Karl Otto Ellefsen, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo

Plan- og Miljøchef, professor Axel Prieb, Hannover

## Centerledelse

Forskningschef Gertrud Jørgensen, Center for Skov, Landskab og Planlægning, KVL (centeransvarlig)

Institutleder Niels Albertsen, Institut for By og Landskab, Arkitektskolen Aarhus

Lektor Hans Thor Andersen, Geografisk Institut. Københavns Universitet



GEOGRAFISK INSTITUT  
KØBENHAVNS UNIVERSITET



*Skov & Landskab*



ARKITEKTSKOLEN AARHUS



## **CENTER FOR STRATEGISK BYFORSKNING/ Realdania Forskning**

er et tværfagligt forsknings samarbejde, som sætter fokus på byernes udvikling, ledelse og kvalitet. Formålet er at bidrage til et bedre videngrundlag for beslutninger om byudvikling og bypolitik.

### **CENTER FOR STRATEGISK BYFORSKNING**

Rolighedsvej 23  
1958 Frederiksberg C  
[www.byforskning.dk](http://www.byforskning.dk)